

Ը Ն Տ Ա Ն Ի Ք

ՀԱՆՐԱՅՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼ ՊԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԵԱՅ

Ա. ՏԱՐԻ

15 ՅՈՒՆԻՎԱՐ 1884

ԹԻԻ 9

ԲԱՐԻ ՄԱՅՐԵՐ

12.

ԿԱՆԱՆՑ ԳՈՐԾԵԼՈՒ ԵՂԱՆԱԿԸ

Մեր յաջորդաբար ԲԱՐԻ ՄԱՅՐԵՐ անուան ներքեւ հրատարակած մասերըն փոքր ի շատէ կը ցցունեն թէ ինչպէս կանայք պարտին գործել ընտանեկան յարկին ներքեւ, և հետեւաբար պատասխան են անոնք այն հրապարակային վարդապետութեանց՝ ոյց Մայրոյի հրատարակութիւնը տեղի տուած է. կանանց գործելու եղանակը շփոթել կուզուի, և տալ նոցա այնպիսի պաշտօններ որք յաւեա անպատշաճ են իդական սեռի: 1883 թուականին այդ յուզիչ հրատարակութիւնը՝ որ հայ տիկնոջ մը հանճարոյ հրաշակերան կը յայտարարուի, ձախող տրամաբանութեան հետեւանք և իդական սեռի օգտաւարութեան մասին անօգուտ է: Ռատինի «Մշտրումաք» ին մէջ աւելի պարկեշտ կը շարժի սիրոյ զօպանակը քան ի ՄԱՅՏԱՅ: Տիկին Տիւտարի գրուածքը այնչափ

քննադատութիւններէ անցնելէն յետոյ գուցէ շարմանալի թուի ոմանց մեր այս տողերը: Նոյն գրուածքը թէ ի Պօլիս և թէ ի Զմիւռին կարող գրիչներու քննութեան տակ իյնալէն յետոյ արգելք մը չկայ մեզ անցողակի յայտնել և մեր կարծիքն: Մայտայ տիկին Սրբուհւոյն սկզբանց անհանգուրժելի մէկ կաղապարն է յորում իդական սեռի իրաւանց պաշտպանութիւնը տկարացած է: Ընկերութեանց մէջ կանանց վայելած դիրքը որչափ նուազու լինի, այդ նուազատութիւնը երբէք ճշմարիտ և առաքինի կինը չառաջնորդեր դէպի անհաճոյ ընթացքի մը, որ անհակառակելի կերպով կը ցուցնէ իւր դառնութիւններն: Անհասկնալի է զկինն իբրեւ այր մարդուն հաւասար ցուցնելով՝ թոյլ տալ նմա ամէն ծայրայեղութիւններ, և արեւելեան ստրկութեան նշաւակ եղած կինը ջատագովելու համար տալ անոր շատ մը մոլութիւններ: Կինը բնաւ միտադրած չէ նզովել իւր բարոյական վիճակը, և դարուս պահանջմանց յար-

մարեւոլ համար պարկեշտութեան և ամօթղածութեան վահանին ներքեւ թուանաւոր սիրտ մը կրել :

Ահա այսօր ինչ որ կանանց նկատմամբ ազտութիւն կը նկատուի, դատապարտութիւն է նոցա ոգւոյն և զգացմանց :

Փաշլուն էջեր, եռանդուն կրից արտայայտութիւններ կը տեսնուին ակներեւ այս հրատարակութեան մէջ, սակայն երբէք չբարձրացնէր ճշմարտութեան և արդարութեան բարձաւը՝ որ պարտի ամէն հայ սրտերու մէջ արձագանգ գտնել :

Մենք երբէք չպիտի ըսենք թէ «կինն օտարական է բոլորովին քաղաքակրթութեան այն հսկայ շէնքին որ այդ մարդը իւր արիւնով, իւր քրտամբ կառուցած է» :

Այլ երբէք չպիտի կրնանք ծափահարել ծիկին ծիւտարի այն գործը՝ որ կերպարանավորեալ ուղած է կնոջ գործերը երանակը, նորա տարբական պարտաւորութիւնքն անդիտանալ ուղեւով : Արեւելքի մէջ կինը դեռ գործերու եղանակին մէջ չըլլալով, դեռ իւր նախապաշարման յանձնէ չթօթալիքով, դժուարին է, և թերեւս ոճիր՝ անոնց հաւատարմութեան և ուղղութեան դասեր տալ այսպիսի դրուածքով մը որ առաքինութիւնը մեղութեան, և քաղաքակրթութիւնը վայրենութեան տանելու կը նկրտի :

Թէ ի՞նչ պիտի գործէ կինը. — իւր մայրական և ամուսնայ պարտաւորութիւնքն :

Ահա բարի մայր մը, զոր պիտի խնդրէ հայութիւնն, ահա բարի մայրեր՝ որոց գործերը եղանակին վրայ պիտի ժպտի մարդկութեան ճակատագիրը,

լուսաւորութիւն և յառաջագիմութիւն՝ որք պիտի գրկախառնեն այրը և կինը :

Կանայք իբրեւ տկարագոյն արարածներ, կարօտ են միշտ գթութեան, սակայն այրը մեծ վեհանձնութիւն ըրած չլինիր, երբ ընկերութեան մէջ նմա յատուկ դիրք կը շնորհէ, նմա՝ որ անձուրութիւն ունի, և այլ բարեմասնութիւնք որովք հաւատարագօր պէտք է նկատուի առաջի առն :

Թէ ի՞նչպէս պէտք է գործէ կինը ընկերութեան մէջ : Իւր ազդեցութեամբ :

Կինն իւր էական պարտաւորութիւնները իբրեւ մարդ և իբր ամուսին կատարելէ ետք իւր ազդեցութեամբ՝ հաւատարմութեան իրաւունք ստացած է նաեւ իւր փափկութեամբ, իւր զգայմանց խորին յուզմամբ. այսպէս նա ամենուրեք մանուսնդ յերսպաւ և յիմերիկա նախաձեռնութիւններն վայելած է իբրեւ տուն յառաջագիմութեան ընկերակից, և իբրեւ իւր իրաւանց հովայ շատագով մը : Նորա զգայմանց բարձրութիւնը և մեծութիւնը գինքը միշտ գէպի ծայրայեղութեանց կառաջնորդէ, և այս կերպով հանապաղ սոգտանելի եղած է : Ընտանեկան յարկին ներքեւ նորա սգիտութեամբ կաշկանդուած է, ուստի պէտք է լոյս տալ այն արարածին՝ որ, հսկառակ սկզբանց Մայտայի կողմէ փայլիլ ընկերութեան մէջ, և մարդկութեան յառաջգիմական գործին ալ ոչ անաւարտեր՝ պիտի կատարէ իւր քաղաքակրթութեան պահանջումը, պահանջում՝ որ դարուս ոգւոյն համաձայն պիտի ըլլայ :

Կնոջ դիրքը իբրեւ հաւատար տուն որոշուելէ յետոյ խիստ ծիծաղելի են գերազանց ցուցանել կնոջ կացութիւնը, և առն վրայ գերիշխանութիւն մը տալ

կնոջ ձեռք • գատապարտեւ կինը իբրեւ
սարուկ, բարձրացնել կինը իբրեւ աւ-
տաւածուհի, ահա երկու ծայրայեղու-
թիւններ, որոց համար կ'զբաղի խնա-
տափրութիւնը, ահա այսօրեայ կարեւ-
որ մէկ խնդիրն, որ շնորհիւ Տիկին Տիւ-
սարի գլխիմէ միամեայ ընթացքի մը
մէջ յազուիլ սկսաւ, և քննադատու-
թեանց անհուն ասպարէզ մը բացաւ
գրագիտաց ու գրագիտահեաց: Գո-
հութեան արժանի տեսարան մ'է այս՝
ուր մտքիցն լուսաւորելու համար հան-
րային խնդիր մը կը վիճարանուի, սա-
կայն գծախտաբար երբեմն արտաւոյ
կարծիքներ ևս կարտաբերուին: Այդ
բանախօսներն կը ցցուեն թէ կարելի
է հրապարակաւ կնոջ վրայ խօսիլ, նո-
րա կատարած պաշտաման նկատմամբ:

Կը վերջացնեմ սոյն մասն ևս,
յայտնելով միանգամայն թէ տիկին
Տիւսարի գործը անգոր է իդական սե-
ռի իրաւունքը պաշտպանելու համար,
թէ նոյն իսկ այդ պաշտպանութեան մէջ
հակասութիւններ գործած է, որոց ու-
շաղիւր ընթերցողը յայտնի պիտի տես-
նէ քննադատութեամբ հարուստ և իւր
մերկացած վարդապետութեամբ նորա-
նշան այն գրուածքին մէջ, այսինքն ի
Մայրաւ:

ԶԱՐԾԱՅՐ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Դ.

Կ. Պոլիս 9 Յնվր 1884

Բ. Բեկամուհիդ իմ Դարբիկ,

Բաւական ուշադուցի նամակս • չէի
ուզեր անկարեւոր խնդրոց համար գը-
րիչ ձեռք առնուլ և թուղթ միտաւել
առիթմ ներկայացաւ այս անգամ, ուստի
կը գրեմ ահա:

Վերջապէս յարգարեցի ճարտարա-
բան համաձայն ցուցակի մը զոր պատ-
րաստեցի խորհրդակցելով օգտասէր և
գրական ճաշակի տէր բարեկամաց հետ
զի ուեւ է դործի մէջ չեմ ուզեր յանձ-
նադաստան լինել, ինչպէս որ էի գալու-
ցէն նոր ելած միջոցիս • ընթերցմունք և
փորձառութիւնք՝ անկէ ի վեր տեղեակ
ըլին զիս տգիտութեանս:

Մասենադարանիս գրեանք հայե-
րէն են մեծ մասամբ • տասնէն մին ֆը-
րանսերէն է միայն • այս կարգադրու-
թիւնս նախապաշարման արդիւնք սե-
պես թերեւս • փոքր չէ, ինչ որ կը
սեպես, սեպէ: Կը մտածեմ որ ժամա-
նակիս պահանջ կը փոխուին • ասեն
մ'արդարեւ ֆրանսերէն մի քանի բառ
թոթովէլ գիտող աղջիկները՝ մեծ յարգ-
ու պատիւ կը վայելէին ամենէն • խելա-
ցի ընկերութեանց մէջ ի տես հան-
ուելոյ յարմարագոյն կը նկատուէր նա
որ գիտէր մի քանի ֆրանսացի հեղի-
նակաց անուններն յեղիւղել թեթեւ-
րէն՝ անգէտ գոլով բնական նոցա ոգ-
ւոյն, իսկ այժմ մտքերն աւելի լուրջ
են • վաղանցիկէն աւելի տեւականը,
ցոյցէն ու պատրանքէն սուրի իրականն
նախադաս կը համարուի: Նա՛ կը նրկատ-
ուի խելացի որ մշակեալ հմտալից դը-
լուիս ունի, և կրնայ ի հարկին, բա-
ցաորել գիտցածն մայրենի լեզուով •
ընկերութեանց մէջ ի տես հանուելոյ
նա՛ կը սեպուի պատշաճագոյն որ պար-
կեշտ է, ծանրադլուիս և զերծ ցուցա-
մալական արարքներէ:

Նախորդ նամակներս կարդալով՝
գուշակած լինիս թերեւս, թէ ս'ըպիտի
գրքեր եմ ընտրած:

Մարդկային մարմնոյ Անդամաշնու-
թեան ու Բնութագրութեան վրայ խօսող պատ-

կերպարող գրքեր առաջին տեղն կը գրաւեն Մատենադարանիս մէջ. կը փափաքիմ որ գիտութեանս սահմանն մօտաւորէն տարածուի հեռաւորին. այս է ուսուցման գիւրագոյն եղանակն. ինչ հարկ երկրագնաին խաւերուն մէջ իջնել ու զայնս պրպրտել, երկինք սլանալ և անհունութեան մէջ թարթափիլ, մինչ-դեռ անգէտ կը մնամք մեր անձին ծանօթութեանը: Պղատունի և Սոկրատի «Ծանօթ գիտ» ը սերտիւ կը պահեմ ես, այդ իմաստուն պատուէրին ո՛չ թէ իմացական և բարոյական առմամբ միայն, որպէս կ'ըմբռնէին Յոյն իմաստասէրք, այլ նիւթական առմամբ միանգամայն: Նոքա անծանօթէն ճամբայ կ'ենէին ծանօթին գալու համար, արդիք ծանօթն կ'ուսումնասիրեն, անծանօթն զաղափարելու համար:

Մարդակազմութիւնն՝ այսինքն անգամաշնորհիւն և բնախօսութիւն մարդկային մարմնոյ, իրր գլխաւոր հիմնաւորողապահութեան, գործնական օգուտներ ունի: Բայ աստի, պէտք է միթէ մտնալ այն վտեմ հիացումն որով կը լեցուի մարդոյ հոգին խելամուտ լինելով Արարչին ծածուկ իմաստութեանցը:

Առողջապահութեան գրեանք նախորդներուն պէս ունին Մատենադարանիս մէջ աւագ կտրեւորութիւն:

Առողջութիւնն աղքատին հարքսութիւնն է. հարստութեանց ամենէ թանկագինն է այն. ո՛վ որ առողջութիւն չունի, բան մը չունի. առանց անոր՝ կեանքն հրապոյր չաղղեր բնաւ ուստի մեր առողջութիւնը պահպանելու համար բան մը զանց ընելու չենք երբէք: Մեծագոյն մասն հիւանդութեանց՝ որոց կենթակայ կլինիմք, արդ իւնքն են յաճախ մեր զեղծմանց և այն միջավայրին յորում

կ'ապրինք. անհրաժեշտ է ուրեմն գիտնալ մեզ ինչ որ օգտակար կամ վնասակար է մեր կաղմուածքին: Համալուած եմ ես թէ՛ կինն այր մարդէն աւելի պարտաւոր է զբաղիլ այս ուսմամբ. զի նա՝ իբր դաստիարակ իւր մանկան, իբր իմաստուն խրատող, և իբր տան տիրուհի՝ մեծ ազդեցութիւն ունի իւր շուրջը գտնուողներուն առողջութեանը վերայ: Ասո՛ր համար ահա կը սիրեմ ես Առողջապահութիւնն, և չեմ ձանձրանար ուսումնասիրել այդ ուսման ամենէն կարեւոր և գործնական մասերը:

Այս երկու տեսակ գիտական գրքոց յարակից ունիմ նաև Արտիքի Գրքերն՝ վերաբերեալ գրքեր որոց կտրեւորութիւնն արդէն բաւական լաւ բացատրուած էր առաջին նամակիդ մէջ:

Պատեմ գրքեր չունիմ. արդէն կտրեւորութիւն չեմ տար շատ մը պատմական գրք որք մինչեւ այսօր հրատարակուած են ի մեզ: Եւ ստուգիւ, ի՞նչ են այդ գրքոց պարունակութիւնը. — այս ինչ թագաւորին գործքերը, այն ինչ զօրապետին քաջութիւնները. պատերազմ և արիւն, փառամոլութիւն և դաւ լի են այդ էջերուն մէջ, յորոգուն ուրեք կ'երեւի առաքինութիւնն իրր մարդարիտ ազրիւսի մէջ: Պատմութիւն ըսելով՝ կ'իմանամ ես այլ և այլ ժամանակաց մէջ ժողովրդոց ունեցած քաղաքակրթութեան բացորոշ նշկարագիրն: Եթէ գտնամ այսպիսի գիրք մը, զայն կը կարդամ սիրով:

Բայց ունիմ աղգային և օտարաղգի կարգ մը երեւելի անձանց Կենսագրութիւններ. Սամուէլ Սմայլի ինքնօգնութիւնն այս գրքոց շարքին մէջ առաջինաւ կտրեւոր տեղը կը բռնէ:

Աշխարհագրութեան ուսումն և Ուղեորութեան կ'ընդարձակեն մեր մտաց հորիզոնըն, և՛ տեղեակ ընելով զմեզ այլ և այլ Ժողովրդաց բարուցը, կը զուարճայնեն զմեզ, կը կրթեն մեր ճաշակն կը շնչեն նախապաշարումներ, կը ծընուցանեն ի մեզ ողի մրցման և գործունէութեան. ուստի կարեւոր տեղ մը ալ Ուղեւորութեանց և Աշխարհագրական գրոց նուիրած եմ Մատենադարանիս մէջ:

Կը սիրեմ Բանաստեղծութիւնն. այն բանաստեղծութիւնն որ բնական է, որ բարի սրտի մ'աւիւնն ունի, և կամ ճշմարտասէր ու գեղասէր հոգւոյ մը ցոլացումն է: Բանաստեղծութիւնն բնութեան լեզուն է, ամէն մարդ՝ առաւել կ'ամ նուազ՝ բանաստեղծ կը ծնի, քանի որ ամէն մարդ կ'երգէ կամ կուլայ. ինչ վիճակի և ինչ դրից մէջ ալ գտնուինք, շատ անգամ նիւթէն վեր բանի մը կը ցանկամք. և ընտիր բանաստեղծութիւն մը կրնայ՝ լիապէս և յաջողութեամբ, յապուրդ տալ մեր հոգեկան այդ ծարաւին: «Բանաստեղծութիւնն, ըսած է Մարք Սնարէ, վշտին քոյրն է. և ամէն մարդ որ կը վշտագնի կամ կուլայ, մի բանաստեղծ է. մէն մի արտասուք ողբերգութիւն մ'է. մէն մի քերթուած մի սիրտ է:»

Ուստի բանաստեղծ ընտիր հեղինակներ ալ պատուաւոր տեղ մ'ունին Մատենադարանին մէջ: Ինչ աւելի են այն հեղինակք որք՝ նախապատուութեամբ նկարագրած են առ անին կենաց քաղցրութիւններն և բնութեան սրտադրաւ տեսարանները. կը սիրեմ կարդալ ընտանասէր Հանֆրէօրին և հոգեյոյզ Լամարքին որ՝ իւր ամենէ ազգու շէշտերն զընթիւնն երգած ասին՝

Կուտայ գրչէն դուրս:

Դուն ալ փորձած ես, Մաքրիկ, քու վրադ. ամէն անգամ որ վէպ մը կը կարդայի ես, իմացականութիւնս կը թմրէր կարծես, և՛ բոլոր գործերս, ամբողջ անձս կառավարողն կը լինէին ըզգացմունքս ու երեւակայութիւն, ամէն բան, նոյն իսկ մուլութիւնն, գեղեցիկ հրապուրելի կը թուէր ինձ՝ ցորչալի կը շարունակէի ընթերցումս, և երբ վար կը ձգէի գիրքն ձեռնէս, արարատ աշխարհ մութ կուգար զլիսուս. զի ամենայն ինչ այլափոխուած կը տեսնէի շուրջս, և՛ քաղցր երազէ մը արթնցողի պէս՝ կը կրէի պատրանք: Եթէ ընկերութեան մը մէջ գտնուէի, կը նստէի ախոյր և սրտաբեկ, բոլորովին անմասն կը մնայի խօսակցութեանց և զընուարճութեանց՝ իրական կեանքն կարի աղօտ և անշուք տեսնելով բազդատմամբ մտացածին շողշողուն կենաց որք կընկարագրուին վիպաց մէջ: Չարատանջ կեանքէ մ'ազատեցայ, Մաքրիկ, յորմէ հետէ ձգած եմ վէպերու ընթերցումն: Երբէք չեմ ուզեր նորոգել տարտամ կեանքի մը ձանձրութիւններն, ուստի վիպասանութիւնն չ'տարած եմ Մատենադարանէս:

Ազգային պարբերական թերթերէն բաժանորդ գրուեցայ «Բուրաստան մանկանց»ին և «Ընտանիք» ին: Առաջինն հետզհետէ լաւագոյն կը դառնայ թէ՛ իւր պարունակութեամբը և թէ՛ իւր պատկերներովը. երկրորդն՝ թէեւ նոր սկսու, և գեռ փափաքելի կէտեր ունի, բայց ամէն հոյու պարտքն է քաջալերել զայն. նկատելով որ՝ ծառայութիւնն՝ զոր կը մատուցանէ «Ընտանիք» իւր ընթերցողներուն, անբաղգատելի կերպով առաւել է քան գոյքն բաժա-

նորդագրին 30 զորույի :

Ընթերցմունքս ու սերտողութիւնն ներս աւելի օգտակար ընելու համար, ինձ օգնական ունիմ բառարաններ, քարտէշներ և առլասներ :

Այսպէս ահա յարգարեցի մատենադարանս որ թէեւ չաւ ճոխ չէ, այլ կարծեմ կրնայ տիպար լինել ընտանեկան մատենադարանի : Այս յատակադուլ կազմուած մատենադարաններ տեսնել ամէն Հայ ընտանեաց մէջ, այս է մին իմ ջերմաջերմ բաղձանքներէս :

Մնամ քոյդ
ՎԱՐՍԵՆԻԿ

Յ. Գ. — Եւդինէին մահն ու իւր նամակն առ քեզ այրեցին տղորեցին սիրտս, խեղճ աղջիկ . երանի՜ թէ ճանչցած չբլլայի վինքը, կ'սպասեմ խորհրդածութեանդ զորս այս առթիւ խստացած էիր հաղորդել ինձ :

ՆՈՅՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ

ԵՒ

ԱՌՈՂՋԱՐԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԲՈՂՈՒՄՍԻ ԱՂՋԻԿՆԵՐ . — ԻՆՁՈՒ ԱՄՈՒՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՏՆԱՅ ՄԵՐ ՄԷՁ . — Բ. ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ . — ՆՈՐ ՕՂԻՆ ՀԻՆ ՕՂԻ ՀԱՄ ՏԱԼՈՒ ԿԵՐՊԸ . — Գ. ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԲՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ . — ՊԻՏԱՆԻ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ ԿԵՐԱԿՐՈՑ ՎՐԱՅ :

Ա.

Բոլոնեացի աղջիկները ինչու գեղեցիկ կ'ըլլան . ահա ծիծաղաշարժ բայց կարեւոր հարցում մը՝ որուն հետեւեալ պատասխանը կուտայ Սըր, Պ. Թայլօր :

«Բոլոնեացի մէջ, գեղեցիկ օրիորդները մանկութենէ յերիտաւարդութիւն մէկէն մէկ չեն ցատկեր : Բերաննին է լնկեր ընդունելութեան սրահը մտնել, ափեղցիեղ խօսքի խառնուիլ, այլան

դակ հագնւումներ հագնիլ, մէջքերնին ուժգին պրկել, ամէն բանէ առաջ դեղեցիկ երեսնալու ջանալ, ինչպէս կ'ընեն մեր օրիորդները : Ծնողք երկար ատեն, աղու մը պէս կը վարուին անոնց հետ : Տղայութեան ատեն կը հագնին պարզ, լայն միանգամայն վայելուչ հագնւումներ : Ծուռ վագել, կրցածնուն չափ խաղալ, բաց օդին վարժուիլ, ահա անոնց ամենէն մեծ գործերը : Արեւուն լայն ու տաքութիւնը կը ծծեն այնպէս որպէս ծաղիկ մը կը ծծէ : Յերիտաւարդութեան, Բոլոնուհիք չեն դիտեր պըշրանք, սեթեւեթք, չեն աշխատիր դիւքներ, հիանալի ընելու, և չեն կանխեր ընկերութեան մէջ մեծ տիկնանց դերը կատարելու : Զգեստուց պարզութիւն, անհրեան սովորապետութիւն և առողջութիւն, այլ և այլ մարմնամարդք և բաց օդ, ահա ասանք են Բոլոնեացի աղջկանց մանկութեան դիւրահաւանալի դադանքը՝ որք առյապաղս հիտարանչ գեղեցկութիւն մը կը պատրաստեն անոնց :»

Իսկ մեր մէջ . օ . . . մեր մէջ, Սըր Թայլօրի գիտցած դազտիք առասպել են և ո'չ այլինչ :

Մի՞թէ կարելի է պարտաւորութիւնը անհետացնել առանց կանայի գեղեցկութեան հրապոյրները լայնացնելու . մի՞թէ հնա՞ր է ճաշակը և եղանակը զոհել առողջութեան ըստած երեւակայական բարեմասնութեան մը :

Երեւակայական . . . այո, դեռ այդպէս և մեր շատ կապկային պարտաւորներուն համար առողջութիւն ըստած անմասն հարստութիւնը՝ յորմէ դուրկ են արգիլ + + + ընկերութեան մի մեծագոյն մասը :

Ասոր համար մեր օրիորդներն ալ

երթալով, կը տգեղանան և կը մնան ամուրի. ասոր համար ծնունդը կը նուազին և մեռելութիւնը կ'աճի. ասոր համար բարուց ապականութիւն կը շատայ. — հարցումներ՝ որոնց ստիպուած եմք, 'ի մեծ ցու սրտի, այն պատասխանելու:

Սթափեցէ՛ք այլ ևս, հայրեր և մայրեր, սթափեցէ՛ք այն ընդարմացուցիչ տխուր անտարբերութենէն՝ որ ձեր առնը կը քանգէ ձեր գլխուն. տե՛սէ՛ք որ ձեր զուակը լիբր մ'է, ձեր դտտերք միմաներ են, Ըստ իր Բեկմէներ՝ որք փոխանակ Մայր — Բնութեան սքանչելի պարզութեան՝ հետեւելու, այլանդակ եղանակներով կը սրբապղծեն նորա վսեմ օրէնքը և կմտնք կը դարձանեն նորա շնորհած սքանչելակալ՝ առողջութիւնը.....

Բ.

Իրք խնդիրը առողջութեան վրայ է, ամէն բան զոհելու է: Հիւանդութիւն մը, երբ նոր սկսած ատենը խրանամուի, շատ անգամ կ'ողէկնայ անհագութեամբ է որ շատ հիւանդութիւնք անբուժելի կը լինին:

Միտքդ մնայ, սիրելի ընթերցող, որ ասեղի մը խոցը կրնայ ուժեղի գարձնել. դանակի մը վերքը կրնայ անհագութեամբ կանգնելի փոխուիլ. կարեւորութիւն չորսուած հարբուխ մը թոքային ծանր հիւանդութեանց ծնունդ առնուի:

Ստամբուլ աճման կեդրոնն է ուստի կը անանին մորմնայ ուրիշ մասերը, ուրեմն պէտք է անոր մէջ առողջարար կերակուրներ մտցունենք, որպէս զի մեր մարմնայ բոլոր մասերն ալ առողջ լինին:

Փոքրիկ հիւանդութեանց համար բժշկի չեն զխներ, ուստի պէտք է որք,

գոնէ, փոքրիկ սնտուկ մը ունենանք որուն մէջ ամենէն պիտանի քանի մը դեղեր գտնուին: Օրինակի համար, կապարի քաղախ, մէլիտա, քեաֆուրի ու դի, մակնէղիա, բավէնտ, պիզմութ, պիքար պոնաթաք սուտ են. են, որոնց գործածութիւնը չգիտցող գրեթէ չկայ, և որոնց դիտութիւնը առանին տնտեսութեան կը պատկանի:

Առողջարար ըմպելիք պէտք է դառնաին ընտանիքի մը սեղանին վրայ. օրինակի համար գարեջուր, որուն գործածութիւնը օրէ օր շտանայու վրայ է: Բոցց պիտի ըստի թէ գարեջուրը ամեն ընտանեաց դիւրամուտելի չէ. ասոր ալ դիւրութիւն կայ Եւրոպայի մէջ շատ ընտանիքներ իրենց գարեջուրը իրենք կը շինեն որ շատ տժան կեցող, միանգամայն աւելի առողջապահիկ է:

Եթէ մեր ընթերցողք փափաքին գիտնալ այդ տեսակ պիրա շինելու կերպը, թող խնայեն մեզ իրենց փափաքը: Գալով օղիի, ան ալ կրնայ գործածուիլ կերակուրէ առաջ քիչ և ջրախառն:

Պ. Պատգ խմորադրապետ Իսկոնդր Ընտանեաց հանգէտին, նոր օղին հին օղիի համ տալու համար կը յանձնարարէ մէկ լիթրա օղին 3-4 կաթիլ շաքար Բոհուաւեղնէլ: Ասոր օգուտը կը հասկցուի ընտելածական այն յաակութեամբ՝ զոր ունի այդ օղին օղին մէջ գտնուած փոքրաքանակ քաղախին վրայ՝ որուն հետ միանալով կը չեղաքայնէ:

Ահա՛ բերկրաշաղժ աւետիս մը ուղեւորներուն՝ որք, բարեբաղդարար անհունապէս քիչ կը գտնուին մեր մէջ.....

Գ.

Շարունակենք մեր դասերը գոր-

ծնական բնախօսութեան վրայ :

— Հաւելիթ մը, միջին հաշուով, 60 կրամ կուգայ հետեւեալ մասերէ բաղկացած .

Կեղեւը 6 կրամ

Դեղինը 18 »

Ճերմակը } 32 ջուր
 } 4 ալպիւմին

— Խահուէն գրգռիչ մ'է որ բարեբաղդաբար ծխախոտին թմրեցուցիչ ազդեցութեան հետ կը մաքառի :

— Չայնը պնդութիւն կուտայ միշտ :

— Կաթն ալ այսպէս է . բայց երբ լուծողութիւն տայ, աղէկ չմարսուելէն է :

— Խեցին, ոտորէն և խղունջը ձրկան իւղին չափ օգուտ ունին (Կիւպլէն) :

— Ճերմակ գինին շատ ԽՊԵՆ՝ պարունակելուն համար շուտ կը գրգռէ :

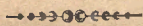
— Մարդս մէկ օրուան մէջ 1200 կրամ մաղձ կ'արտադրէ :

— Մարդու մարմնոյն մէջ 200 կրամ աղ կայ :

— Մաղձը՝ արեան մաքրիչն է :

— Ըսէ ինծի, ինչ որ կուտես, քանի քեզի թ'է դուն ինչես :

Ռ. ՌՕՊԵՆՍՕՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԵՐԿԱԹԱԴՈՐՈՒՆ ՏՆԱԿԸ

Անկարելի է նկարագրել թէ երբ այսպիսի լուսաւոր աստղեր փայլին ընտանեկան հորիզոնին վրայ, քանի միջին ամպեր կ'ուզեն միադնել զայնս . նոյն իսկ ծնողք չկարենալով իրենց խաւար տեսութեանց մէջ իրենց զգացմանց հա-

մաձայն դռնել, կ'ուզեն անարգել այդ անմեղ էակներ, որոնց լուսաւորութիւնը յանցանք մը կը նկատուի, ինչպէս Գալիլէոսի ուղիղ գրութիւնը ոճիւր մը համարուեցաւ իւր ժամանակի մարդոց :

Այս պատճառաւ երբեմն երբեմն օրիորդ Ազնիւ սոյն համեստ ընտանեաց մէջ վիշապ մը կը կարծուէր : Նա ունէր առողջ մտածումներ, որոց պինդ փարած էր, ինչպէս ծովասոյզը մորկի ատեն ծովային նահանգներուն կամ ժայռերու կը փարի : Բարեպաշտ էր նա, ինչպէս են մեր արեւելեան շատ մը ընտանիքներ, այլ զերծ էր բոլորովին սընտիրասէր մոլեռանդութիւններէ, և եթէ թերութիւն մը ունէր (թէ ներելի է թերութիւն կոչել) այն ալ կարի ընթերցասէր լինելն էր, երկար ատեն ընթերցման կը պարապէր, օրական դրադումներն կատարելէ վերջ, որոնց կանոնաւորութիւնը զմայլում կուտար շատերուն :

Փոքրիկ օրիորդներ, երբ այս սուղերս կարդաք, ուզեցէք դուք ալ Ազնիւին նմանիլ, ինչպէս ինք ուզեց նրմանիլ առաքելնի օրիորդաց :

Արդ օրիորդն Ազնիւ մեկուսացեալ այն օրհնեալ ընտանեաց մէջ խորին խորհրդածութեանց մէջ ընկղմած էր, և իւրովի սոյն անդբաղարձութիւնները կ'ընէր . «Դժբախտ եղբայր, ահա չըքնաղազիւտ ոգի մը՝ որ ոչնչութեան մէջ կորսուեցաւ . և միթէ այս է աշխարհի մէջ եղած վիճակը ահա կեանք մը որ ասուպի մը պէս փայլելուն հետ և անհետացաւ, արդեօք ո՞ր անձանթ վայրը նորա դիակը ընդունեց, ո՞ր վրէժխնդիր ոգին մեր յոյսերը ի թերեւ հանեց, թշուա՞ռ հարազատ : Անշուշտ պիտի գլխան երկինք, և ծնողացս մըխի-

Թարիչ մը պիտի խրկէ. հայրս գիտէ՞ արդեօք այս ցաւալի գոյժը, ահ թըշուառութեան հօր մը:

Քիչ քիչ լռութիւն կը տիրէր ներկայ եղանակներուն մէջ, ամէն ոք իւր գործին կը պարսպէր, և մրրիկներու յառաջ եղած հանդարտութեան պէս հանդարտութիւն մը կը տարածուէր. գաղտնի բնադդում մը ամենուն որոտերը հետզհետէ տխրութեան և աղետից կը հրաւիրէր, ամենուն յոյզերը միեւնոյն էին:

Եւ ահա դուռը զարնուեցաւ ուժնակի: Ագնիւ ցաւաղին ճիշ մը արձակեց. և փութաց դուռը բանալ. Ատոմ երեւցաւ: Առաջին նայուածքով քաջալերեց իրենները, սակայն չկրցաւ զսպել սրտի զգացումները և գոչեց. Դժբախտ ենք միշտ: Այս խօսքին վրայ ամէն ոք իր խորհրդածութեանց մէջ կսկսէր հաստատուիլ, և ամենամեծ չարիք մը կը դուշակէր, երբ ամենուն սիրտը վշտաց համար պատրաստուեցաւ, այն ատեն Ատոմ կարողացաւ քսել թէ «Արմենակ ոչ ևս է» Զենք ուզեր հօս երկարօրէն այն խաղաղ բնակարանին ներքնակողմը տեղի ունեցած տեսարանը ներկայացընել, հանին նուաղեցաւ, և մայրը սրտայոյզ հեծկլտանքներ կ'արձակէր, օրիորդը հարկաւոր քաջասրտութեամբ օգնութեան հասնելու կը փութար, և արիւթեան օրինակներ կ'ընծայէր:

Երբ պահ մը իւրաքանչիւր ոք հանգստեցաւ իւր կրքերէն, այն ատեն Ատոմ մտնեց մամբ պատմեց թէ ինչպէս Արմենակին վերագառնալու ատեն մրրիկ պատահած էր, և միայն մէկ քանի նաւաստիներ ազատած են, այդ նաւաստիք շատ օրեր ամայի կղզիի մը մնացած են անօթի և ցրտաբեկ:

Վերջապէս վաճառաբարձ նաւ մը զանոնք վրկած էր, և թէ ինք նոյն իսկ այն նաւաբեկեալներէ իմացած էր իրաց ստուգութիւնը:

Այն ատեն մայրը, Սաթենիկ, մեծ զայրացմամբ աղաղակեց.

— Ասոր համար մայրերը չեն թողուր իրենց որդիները օտարութեան մէջ յղել, իրաւունք ունէր որ Յակոբ չէր ուզեր արձակել իր կրտսերագոյն օրդին. ահ թշուառ որդեակ:

— Մեր աղաքները իրենց բոլոր ակնկալութիւնները, կըսէր հանին, օտարութեան վրայ դրած են, աղէկ կ'ըսէր մեծ հայրս թէ ուրիշ աշխարհներու մէջ դեւեր կան, որչափ քաղցր կը հնչեն սակոյ կոյտերը, ո՛րչափ հեշտ կուգայ հարստութեանց փափաքը, ահա միշտ երջանկութիւնը հարստութեան հետ կը չիլթուի, ահա մարդկային ճակատագիրը, մեր թեթեւամտութիւնը:

— Սակայն ի՞նչ հարկ, բացազանջեց Ատոմ, մարդ կային թշուառութիւնները թուել, կեանքը երկու գէմբով մեզ կը ներկայանայ, սրախութեամբ և տրտմութեամբ. բախաք մէկ ձեռքով վարդեր կը օփուէ, միւսով արցունքներ, այլայլած պահ մը մոռցէք մեր սիրելի որդւոյն կորուստը, և տեսէք սա կաշին, որ մեր երջանկութեան կապը պիտի ըլլայ:

Այս ըսելով հանեց մէջքէն ձիւ համետի կաշեկապ մը, որ հինցած էր և հազիւ կորոշուէր թէ համետի կաշի մ'է:

Ասոր վրայ ամէն ոք զարմոյցած իրարու երես նայեցան, և Ատոմ ժամանակ տուաւ որ քիչ մը իրենց զարմացման մէջ մնան. յետոյ աւելցուց «Այս կաշին հրեայ հաւաճառէ մը գը-

նեցի, ոչ հրեայն և ոչ ես գիտէինք թէ ի՞նչ էր ծախուածը, երբ Արմենակայ կուրսանամբ բողոքովին խռոված էի, և որ եւէ գործով մը իմ խռովութիւնս մտնալու համար զբաղում մը կը փնտռէի, այն ատեն հատու գանակով մը սկսայ կաշին կտրել. խոկոյն կարծեցի լսել մտադնեբու ձայն մը, աւելի հետաքրքրուելով կաշին ամբողջ կտրեցի և 50 ոսկիներ ափիս մէջ լեցուեցան:

Խաբուովի ուրախութիւն մը շողած ամենուն դիմաց վրայ. ընթերցողը պիտի զարմանայ անշուշտ թէ ինչպէս այն պիտի կորուստ մտցուեցաւ այն ընտանեաց մէջ խուն ինչ արծաթով: Տեսնենք ի՞նչպէս:

(Շարունակէ)

ՎԻՊԱՍԵՐ

ԱՄՈՒՐԻՈՒԹԻՒՆ (Գ)

Բնութեան օրէնքներն անփոփոխ և մշտնջենաւոր են: Տիեզերաց մէջ ամէն բան պիտանի է. մարդը երկրագնդին մէկ պէտքն էր, ինչպէս որ իւր ծննդական գործերն իւր կազմութեան պիտոյք են. առկէց շեղել ուղեւով անկարելին փորձել պիտի ուզենք. մարդկային ցեղը երկրիս աճելու համար կոչուած է, և ոչ թէ ցամաքելու:

Հարցուցէք բնութեան՝ թէ ինչո՞ւ համար այս թաքուն ձայնը կերդէ մտաազ սրտից խորը, և այդ ձայնին խոր-

(*) Սոյն մասը քաղուած է քաղցրացի երեւելի տաղջարան Ա. Տրպէի «Իմաստասիրութիւն Ամուսնութեան» գործէն, որոյ հայերէն թարգմանութիւնը եւս ունեցած է Ազգն ի ձեռն Մ. Ա. Քաջմահանի:

Տրպէի «Ամուսնական Առողջաբանութիւնը» եւս թարգմանուած է. ինչպէս Մեծ Ներշնչողի Գաբրիէլի շնորհիւ:

Թ. Ե.

հրդաւոր ներդաշնակութիւնը զանոնք սիրով և վշաօք կը լինու. Հարցուցէք նաեւ թէ ամէն արարած ալ բնազմամբ և հեշտութեամբ սիրոյ հաճոյից չե՞ն նուիրեր զանձինս, թէ ամէն ծաղիկ ալ մտադիւր չընդունիր զինք արգասաւորող խորհրդաւոր փոշին:

Տիեզերաց վեհ հրամանատարն կենդանի արարածոյ զգայարանք տուած է գործածելու, և բնազդումն՝ սնունդ հետեւելու համար, և մարդը միայն երկրիս վրայ այս անփոփոխ օրինաց դէմ պիտի շարժի, անկէ ազատիլ պիտի ուզէ:

Ի՞նչ թշուառ անապարծութիւն, ո՞վ մարդ, արիւն ունիս երակացդ մէջ հոսող և զանոնք յուզող. այս արիւնը ուղեղդ կը խոշտանգէ, կը գրգռէ ու կը բորբոքէ. քու կազմութիւնդ պիտոյք մ'է... ա՛հ, քու ամպարիշտ կանոններդ բնութեան ներդաշնակ կարգը նուաճելու համար ըրած բոլոր ջանքերդ անպարկեշտ վրկակներով դրոշմեալ են:

Նվաճակաց ընթացքը կրնամ կեցնել ըսողին խենդ կ'ըսեն. և միթէ խելացի՞ անունը տալու է անոր՝ որ մարդկային ազգի բարդաւաճման բնազդման դէմ դնելու համար ինքզինքը զօրութեամբ կը հռչակէ: Եւ այս ալ միթէ ուրիշ տեսակ մը յիմարութիւն չէ: Ամենագէտն Աստուած միթէ դէշ ըրած կըրնայ ըլլալ իւր գործերը: Ո՛չ, ո՛չ, այնպէս չէ որ Աստուած իւր գործը կարգաւորեց. ամուրիութիւնն իւր օրինաց տախտակներուն վրայ գրած չէ:

Ամուրիութիւնը կամաւոր անձնատպանութիւն մը, աստուածութեան դէմ ասպատակութիւն մը կ'ըլլար, և այն ալ եթէ կտրել ըլլար պահել. քանզի Աստուած իր ձեռակերտին աճելու գործարաններ տալով Աճեցէ՛ք և բազմացա՛րէ՛ք ըսաւ:

Քոլոր նախկին օրենսդիրք դատապարտած են ամուրիութիւնը: Պարսկաց Զէնտ-Ալէօթման, Հնդկաց Վէտայք, Ճենաց Կոնփիւկիոսի հինգ կրօնական և բարոյական մատեանք, Եբրայեցւոյ Թալմուտն, և արդեաց մէջ աւետարանքն ու Քուրանն հակառակ են ամուրի կենաց: Հնդկաստանի, Պարսկաստանի և Եգիպտոսի մէջ չէ թէ միայն խայտառակեալ էր, այլ այնպէս կը հաւատային՝ թէ ամուրի մեռնող անձինք չէին կրնար երկինք երթալ, և թէ նոցա հոգին յաւէտ երկրի վրայ թափառելու դատապարտուած էր: Ուստի՝ սյուպիտի սոսկալի պատժոյ մը առաջին առնելոյ համար՝ ծնողք և ազգականք իրենց ամուրի ննջեցեալները թաղելէ կամ այրելէ առաջ կամուսնացնէին: Յոյք գրեթէ անկարելի բրած էին ամուրիութիւնը տուգանքներով և նախատինքներով: Հանրապետական Հոլմը ալ նոյնպէս խորհած էր:

Ամուրիութեան պաշտպանք պիտի առարկեն թէ՛ հնութիւնն ալ Եստայի, Աթենասի, Անահտայ, Մուսայից, չընորհաց, Ապոլլոնի պատգամախօսք բրբմուհեաց, Եստեանց, Պրահմանից, բրբմապետաց, Սիպպէլի քահանայից և այլոց կուսութիւնն գովաբանեց: Բայց պատմութիւնը ի ձեռքին կապացուցանեմք թէ այս կուսութիւնն ալ շատ աւելի տարակուսական է: Ի՞նչու համար Եստայ իւր տաճարին մէջ՝ ձեռքը տղայ մը բռնած կը ցուցուի: Իրեն այս տղան ուսկից եկած էր: Միթէ Աթենաս չունէր իր երբեք թմնիտան և Անահիտ՝ Աիդիսիոնն: Մուսայք, զօրս հեղինակներն իբրեւ համարձակ քծնողք նկարագրած են, Ապոլլոնի ձեռքէն Մակալիտն հովոյն ձեռքը չէին անցնել: Եւ Սիպպէլի քահա-

նաներէն անոնք, որք ի մանկութենէ Զերէնացած չէին թէ երկաթիւ և թէ դեղերով՝ ընդհանրապէս նուազ կանոնաւոր կեանք մը ունէին. եթէ հաւատամք Լիւսիէնի, որ նոցա խայտառակութիւնները մեզի կը պատմէ: Գալով Եստեան կուսանաց, իրենց կուսութեան պայմանաժամը լրանար երեսուն տարեկան եղած առեւին, և այս տոնէն առաջ քիչ արկածներ չէին ունենար: Միայն անխորհրդապահք կը պատժուէին:

Լիւսիւրդոս ամուրիութեան վրայ իւր օրինաց մէջ տարապայման խտրութիւն մը բռնեց, ամենէն խայտառակեալ. քաղաքային և ղիսուորական պաշտօններէ, նա և հասարակաց հանդէսներէ և խաղերէ արտաքսուած էին: Ինչ ինչ հռչակաւոր տօներու մէջ ժողովրդեան ծաղուն կը մասնութէին. հրապարակաւ բոլորտիքը մերկ կը պտտցնէին. բազմաժընուղ Ստուկիան խորանին ատոիճաններուն վրայ ծնրադրել կուտային, և կանայք գաւաղաններով կը գանադործէին զանոնք. երեսնին կը թքնէին նոցա անարգած բնութեան վրէժը լուծելու համար:

(Շարանակէի)

Ա Ռ Տ Ն Ի Ն

ՏՆՏԵՍԱՌԹԻՆ

ԴԱՍ ԵՕԹԵՐՈՐԴ

ԻՄՍԱՅԱՆՈՒԹԻՒՆ Ի ԳՈՐԾՍ — ԿՆՈՋ ԳԵՐՆ Ի ԳԻՒՂՆ,
Ի ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՍ ԵՒ Ի ԳԱՍՏԻԱՐԱՅՈՒԹԻՒՆ:

Ընկերային կենաց պիտոյքները, շահուց համերաշխութիւնը՝ որ ամեն ամուսնական միութեան հետեւանքն է քաղաքակրթեալ երկիրներու մէջ, կնոջ վրայ հարկ կը դնեն իւր ուշադրութիւնը

և խնամքներն տնէն դուրս եւս տարածելու: Հին ժամանակաց կիներն արտաքին կենաց բարբոթիւն օտար մնացած էր այրն բացարձակապէս իրեն կը վերապահէր այդ կենաց պարտքերն, հաճոյքն և կամ բեւեռն: Քաղաքակրթութեան յառաջ բերած արդի կեանքն կնոջ համար ստեղծած է այնպիսի պարտքեր՝ յորս կիներն ի վեր կը հանէ այնպիսի ընդունակութիւնք և մոքի տրամադրութիւնք յորոց դուրկ կը կարծուէր այնքան երկար ատեն: Այսպէս կիներն բաղդին այլեւայլ արկածներուն գէժ մաքառելու պատրաստ կը լինի և որքան որ վործութիւնք մեծնան, այնքան նաեւ կուենան իւր քաջութիւնն և համբերութիւնը:

Կնոջ աշխատակցութիւնն արդի քաղաքակրթութեան յառաջ բերած բարիքներէն մին եղած է: Այս գաղափարին ընդհանրական ծաւալումն շատ օգտակար պիտի լինի, վասն զի առաջին պիտի առնու անբարոյականութեան և թիւր ընթացից՝ որ ապրուստի և աշխատութեան միջոցներու անբաւականութենէն յառաջ եկած է գլխաւորապէս:

Կնոջ աշխատակցութեան և անհատութեան գաղափարն հայոցս մէջ եւս կ'սկսի արձագանգ գտնել:

Թողլով ժամանակին՝ որ ընտելացնէ զմեզ այդ գաղափարաց և դանտնք գործագրելու գիւրութիւն և յարմար միջավայր ընծայէ, խօսինք եւրոպացի կանանց վերայ որոց միշտ հետեւող եղած ենք մենք հայուհիքս, և որոց վարուց առաւել յոսի կողմերն կ'ընդօրինակենք սակայն քան թէ ընտիր ձերքերն:

Եւրոպացի երիտասարդուհին իւր ծնողքէն հեռանալով, չը գիտեր թէ ինչ ճակատագիր պիտի ունենայ իւր ամուսնութեամբ: Կրնայ լինիլ որ նա իւր ա-

մուսնոյն որեւէ պաշտօնին պահանջած աշխատութեանց մասնակցելու կոչուած լինի, և կամ իւր զաւակաց համար նոյս հօր մահուամբ իւր գլխէն զրկուած հատաւորութիւն մը պահպանելու ստիպուի, կամ վերջապէս բուն իւր հաշտոյն համար պաշտօն մը վարէ:

Մեր խօսքը այն կանանց համար չէ որ ընկերային բարձր դրից մէջ գտնուելով, ուրիշ բան չունին ընելու, բայց միայն ի ձեռին պատրաստ հարստութիւն մը պահպանել և կտաւալարել: Այլ ինչ իրն կանանց յոյժ բաղմամբիւ դասակարգին վրայ է որք աշխատութեան մէջ կիբնառն իրենց ընտանեաց բարեկեցութեան նպաստելու միջոցներն և կամ նոյն իսկ իրենց համար պատուաւոր կեանք մը կուզեն ապահովցնել: Երբ ուրա հատաւոր և ընտիր դաստիարակութեամբ զարգացած են, կրնան յաջողութեամբ գործել այն ստագրեղնեցուն մէջ որք այսօր նոյս առջեւ կը բացուին: Խորհրդաւորութեան և աշխատութեան սովորութիւնք կանու խէն նոքա կ'ստանան. ձանձրութիւն անձանօթ է նոյս, ժամանակին յարգն կը ճանչնան, լուրջ և ջանասէր կը լինին: Իրենց առաջին երիտասարդութենէն սկսեալ կը յաղթանակեն այն երազելու հակամիտութեան, այն մտաց ծուլութեան՝ որ իրեն հետեւանք ունի անհոգութիւնը և անգործութիւնը: Աշխատութիւնն նոյս համար ձանձրոյթ մը չէ, այլ երջանկութեան մի տարր:

Կիներն կրնան նուիրել օգտակարապէս իրենց աշխատակցութիւնն շատ մը գործերու մէջ, ինչպէս գիւղերու, ագարակներու և երկրագործական շահագործութեանց մէջ ուր խելացի և արթուն կնոջ մը ներկայութիւնն մեծ օգուտներ կ'ընծայէ: Գիւղին մէջ բնական դիտու-

Թիւնք եւս իրենց կիրաւութիւններն կը գտնեն . վայրենի կամ մշակեալ տուն . կեր ժողովուելով իբր գեղ կը գործածուին , կինն կը հսկէ աշխատաւորաց վերայ , նոցա թոշակներն կը բաժնէ իրենց աշխատութեան համեմատ . ճարտարութեան հնարած նոր մեթոտներն և մեքենաներն կը շահաւետէ՝ կռուելով աւանդամուկութեան (routine) դէմ որ յաճախ կը տիրէ գիւղերու մէջ : Իւր կեանքն չէ թէ միայն իրեններուն , այլ նաեւ իւր դրացեաց օգտակար պիտի լինի՝ որք միշտ անկէց պիտի ընդունին իմաստուն խրատներ : Խոհեմ կինն առողջապահական միջոցներուն ալ անփոյթ չպիտի գտնուի . նա պիտէ բժշկական տուններ ընտրել և կազմել այսպէս տնական ճշմարիտ դեղարան մը : Այնպիսի արկածներ կը պատահին որ պէտք կը լինի անմիջական դարման մը տանիլ տանց ապաստելու բըժիշկին դալուն՝ ինչպէս են այրուածքներ , թունաւորում , վէրքեր , խայթուածքներ և չնչնդձութիւն . ահա այս պարագայից մէջ իմաստուն կինն պիտի գործադրէ իր ծանօթութիւններն՝ որք յաճախ առաջն կ'առնուն հիւանդութեանց և մինչեւ իսկ մահուան :

Իսկ բարոյական կարգին մէջ , կնոջ բարերար ազդեցութիւնն խիստ զգալի կը լինի : Նա կը հանդարտեցնէ թշնամութիւններն , կը մերժեցնէ այն անձինքը՝ զորս շահն կը բաժնէ ի միմեանց , անկարգ կեանք վարողներն ի բարին կը վերադարձնէ , կը պատեւրազմի նախապաշարմանց և անտեղի սխալմանց դէմ՝ որ արդ կը տիրեն գիւղօրէից մէջ , կը մասնակցի այն ամեն բարի գործոց՝ որ նպատակ ունին կրթութիւն ծաւալելու և թշուառութեան օգնելու : Որ իբր ամուսին և իբր մայր՝ պարտքերը կատարելով հան-

դերձ , գիւղաբնակ կինն իւր դրացեաց և ոչ միայն օտար կը մնայ : Ուր դրացիք նորա քով սիրալիր ընդունելութիւն և իմաստուն խորհուրդներ կը գտնեն :

Կինն նաեւ կրնայ իւր գործակցութիւնն նուիրել արուեստից և դեղարուեստից . ինչպէս են նկարչութիւնն , երաժշտութիւնն , փորագրութիւնն , քանդակագործութիւնն և արուեստական ծաղկանց շինութիւնն յորո իւր բնական երեւակայութիւնն չափաւորուելով բարձրագոյն գաստիարակութեամբ մը՝ կրնայ գեղեցիկ արդիւնքներ յառաջ բերել :

Ուսեալ կնոջ համար կայ նաեւ մի ուրիշ պաշտօն , այս է ուսուցչուհոյ պաշտօնն , զոր արժանապէս կատարելու համար նա պարտի միացնել յանձին շատ կատարելութիւններ և առաքինութիւններ , մտքի բարձրութիւն , նկարագրի ազնուութիւն , հրամայելու և ուղղելու արուեստ և միանգամայն տաղանդներ ու մի քանի լեզուաց ծանօթութիւն :

Ահա այն պաշտօններն որ կիներն կրնան իրենց ազգու աշխատակցութիւնն միացնել արանց աշխատութեան : Բայց միթէ պէտք է աւելի յառաջ երթալ և տապալել այն արդելքներն զորս բնութիւնն և ընկերային սովորութիւնք գրած են՝ երկու սեռերու միջեւ պահանջելով որ կանայք ևս , հաւասարապէս օժտեալ ձիրքերով , և կատարելագործ ելի հանդամանքներով՝ իրաւունք ունենան քաղաքական և ելեւմտական վարչութիւններու , գրաւելով այնպիսի պաշտօններ որք մինչեւ ցարդ իրենց արգիւրած էին . ասոնք վիճելի խնդիրներ են զոր ժամանակն միայն պիտի լուծէ :

Ճշմարիտ ազատագրութիւնը հոգւոյն ազատագրութիւնն է : Կինն իւր տնական պաշտօնին մէջ մնալով հան-

դերձ՝ կարող է, եթէ կամի, անուղղակի կերպով մասնակցել իւր երկրին կամ ազգին ամենաբարձր գործերուն, զի մօր մը պաշտօնն անհաշտ չէ քաղաքացիի պաշտօնին հետ. և կինն կարող է իւր լուսոյ և անձնութեան բաժինն նուիրել հասարակաց գործոյն. առանց թողլու իւր որահն կամ տան անկիւնն և առանց խառնուելու խրտաքին աշխարհի ունայն կրից յուզմանց :

Գ. Գ.

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մեր ազգային գրականութիւնը ի վաղուց հեռէ հասուցած չէ այնպիսի նշանաւոր գրուածքներ՝ որոնցմով կը պարծի յունական դպրութիւնը, որպէս և հռովմէականն : Մտքի այս աղքատութիւնը ցարգեւեալ կը շարունակի, և ցորչափ օտար լեզուաց մատենագրութիւնք ի հայ թարգմանութեամբ՝ դահացում արքուռի մեր ընթերցասիրութեան, դարձեալ չպիտի տեսնենք մեր գրականութեան օսկեգարն՝ յորում մեծ հանճարներ՝ իբրեւ մրրիկներէ վերջ գեղեցկալոյս ծիածաններ՝ ծագին և լուսաւորեն :

Թէ ազգն՝ մեր լուսաւորութեան ժամանակէն՝ Ե. Գարէ մինչեւ այսօր ունեցած թարգմանութեամբք՝ որոց ահագին ցուցակը կը տեսնուի մօտերս ի վեհնեաիկ հրատարակուած Հայկա՛ն Մարտի-նոսթրոս մէջ, կարողացած է հետեւիլ լուսաւորեալ ազգաց գրագէտներու, որտի և մտաց առաջնորդներու, այսմ համոզած են մեզ աչքի առջեւ ունեցած հայ գրականութեան սուղ ինչ գրուածքներն : Թարգմանութիւնը ազգի մը մտաց աղքատութիւնը կը պա-

րածածկէ, և շատ անգամ մըլում կուտայ հանճարներ յարուցանելու, օտարք այս կերպով յառաջադիմած են ի դրականութեան, ինչպէս գաղեացիք, և նոյա մեծ հանճարները, Ռափի Գորնէյլ Սոփոկլի, Եւրիպիտեայ, Եսքիլեայ և այլոց ողբերգութիւնները կարգալով կարողացան թատերական հրաշակերտներ թողուլ աշխարհի վրայ : Պաւլոյ Որատեայ գրոց նման աշխատութիւններ թողուց ինչպէս նոյն ժամանակի մեծահանճար անձինք հնոց հետեւողութեամբք շարագրեցին դեղեցիկ գրուածքներ : Աւգոստեայ դարը որ այնչափ մեծ մարդեր անմահացուցած է հաշակաւոր Վիրգիլեայ, Որատեայ, և այլոց բազմաց գործերով՝ կը ցուցնէ թէ իմաստուն Յունաստանի քերթողաց հետեւած է : Կըթողունք յիշատակել ուրիշ ազգաց ի մատենագրութիւնս հետեւողութեան եռանդը, և այնու յառաջդիմութեան շարժառիթը :

Սակայն մենք, հայերս, դժբախտօրաբար մեր այնչափ թարգմանութեամբք տակաւին չկրցանք համարձակիլ ի հեղինակութիւնս, որք այնչափ քիչ են ի մեզ, արդեօք ե՞րբ պիտի յառնեն հայ Համերներ, հայ Քսենոփոններ հայ Պայրոններ, Կէթէներ, Հիւլիօներ, որք հայկական Պառնասոսի գագաթը իրենց անմահ հրաշակերտներով լեցնեն, ե՞րբ տաղանտաւոր քերթողներ իրենց մեղամարդիկ երգերով պիտի յուզեն և պիտի սգեւորեն զմեզ : Իրաւ է թէ Աթովեաններ, Նալբանտեաններ, Պատկանեաններ, Ալիշաններ, Պէշիկթաշլեաններ, Դուրեաններ իրենց տաղերով, զգայուն գրուածքներով, անմահութիւն կ'աւետեն հայ գրականութեան, սակայն բաղդատմամբ օտար գրականութեանց,

սակաւիկ ինչ յիշատակներ են անոնք .
և հայրդուոյն համար թեթեւ միթա-
րութիւններ: Վերջին ժամանակներս Ռու-
սասոյ գրագէտք աւելի ուղեցին հեղի-
նակութեան ձեռք զարնել, և նոցա
մէջէն Պ. Բաֆֆի գեղեցիկ վէպեր, ինչ-
պէս ինչ, խաճախի Բիւր-Բիւրէնք, արդիւնք
տեղական սովորութեանց հետադարձ-
ութիւններու, նուիրած է հայ գրականու-
թեան:

Խիստ հազուագիւտ է տեսնել հայ
գրագէտներ՝ համարձակք ի հեղինա-
կութիւնս, յոյժ բազում են ճառեր,
տաղեր և այլ մանր մունր գրութիւններ:

Այս անդաստեղծութեանց պատճառ-
ներն բազմակողմանի են, որոց վրայ կար-
ժէ փոքր ինչ խօսիլ. նախ թէ քաջալե-
րութիւն կը պակսի հայ գրագիտաց հա-
մար, քաջալերութիւն, որ հանճարոյ
միակ տարրն է, և որով միայն կրնայ
յուսացուիլ բարեօք կացութիւն ազգա-
յին քերթողաց և գիտնաց, ըսէք թէ
Վերգիլիոս ինչպէս կարողացաւ Հռոմ-
մայեցի քերթողահայրն ըլլալ, ոչ մի-
թէ Մեկենասներու և Պոլլիններու շը-
նորհիւ, որք Սեղոստեայ ծանօթացուցին
Մանտուայի աննշան այլ յոյժ նշանաւոր
բնակն որ արժանացաւ այն ինքնակալին
չնորհաց. այն քաղցր տեսլեան առջեւ
հանեմք հիւժեալ հայ քերթող, վառ
իւր ներշնչմամբ Պ. Դուրեան, որ իւր
գրութեանքները ի գիր առնելոյ համար ա-
ղօս ըլլան կը զլացուէր սղքատութեան
դժնդակ ձեռքէն, ճիշտ անգլիացի
քերթողաց, Տրայանի, Պրիլէրի, Ուալ-
լէրի Միլանի, նման՝ որք թշուառութեան
ճիրաններուն տակ անշնչացան՝ Անդ-
ղիացւոց ապերախտութիւնը նշաւակե-
լով՝ աչի անդղիացւոց՝ որք այսօր Տէնի-
սքնի ամէն մէկ տողին մէկ մէկ ոսկի կը
վճարեն: Խիստ շատ կը լինին մեր քեր-

թողաց թշուառութեան անձքերը հոս
թուել, անձքեր՝ որք յարատուս կը
համակեն զգայուն եւ գրասէր հայ սրտեր:
(Շարունակել)

ՀԱՆԱՔԱԾ ՈՅՔ

Տնտեսութիւնն աղբիւր է մեծու-
թեան և առատածեւոնութեան:

Բնութիւնն աստուածային վայելչու-
թեան արտաքին գահն է:

Չար վէրքն կը բուժի, չար ճամ-
բան չբուժիր բնաւ:

Չիք առաքինութիւն առանց կրօնի,
և ոչ երջանկութիւն առանց առաքինու-
թեան:

Մեծամեծ խորհուրդներ որոնք կու-
գան:

Բնաւ ժամանակին ու է մասն խիստ
կարճ մի համարիր գործածելու համար:

Բազում գիտութիւնք կը յայտնեն
մարդոյն իւր ընդարձակ ազիտութիւնն:

Ձանացէք հաճոյսնաւ բայց յիշե-
ցէք թէ շողքորթելն խարել է:

Կինն ծաղիկ մի է որ շուրի մէջ
միայն անուշահոտութիւն կը բուրէ:

Մանկունք ոչ անցեալ ունին և ոչ
ապագայ:

Կանայք միշտ ծայրահեղ կը լինին
կամ լուսագոյն և կամ յուսեղոյն քան
զարս:

Մնախառութիւնն է որ առ կանայս
երիտասարդութիւնն յանցաւոր և ձե-
րութիւնն ծիծաղական կը դործէ:

Ի բաց մերժէ ի քէն իղձ և երկիւղ և պիտի չունենան զքեզ կեղեքող բռնաւոր:

Թերահաւատութիւնն այսօր ոչ թէ անտարբերութենէ կը ծնի, այլ ազիւտութենէ:

Յոյսն փոխառութիւն մի է յերջանկութենէ:

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

ՕՐԻՆԱԿ ԶՕՐԱՒՈՐ ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ. — Ժաւանակաւ Անդղիայի մը Բրուսիոյ թաղաւորին մեծ Փրեւտէրիկի քով կուգայ իւր յիշողութեան զօրութիւնը ցուցնելու համար: Փրեւտէրիկ Վոլդէնի կարգացնել կուտայ նորա մէկ նոր շինած երկայն քերթուածը: Կարդալէն յետոյ Փրեւտէրիկ կ'ըսէ Վոլդէնին թէ այդ քերթուածը քուկդ ըլլալու չէ, զի հոս մէկը կայ որ կրնայ ծայրէ ծայր ըսել: Օտարականը կուգայ կ'ըսէ այն քերթուածը բառ առ բառ, կապչի Վոլդէն և բարկութեամբ կը պատռէ իւր գրածն: Վերջը իրեն կը պատմեն բանին էութիւնը, և Վոլդէն մեծ յօժարութեամբ այն օտարականին բերնէն կը գրէ դարձեալ իւր քերթուածը:

ԽՉԱՄԱՆՅՈՒԹԻՒՆ. Կելիսա ճարտարաւիտէսը. որ եռանդուն և բաւուն էր, անգամ մը կը ճաշէր հեղահամբոյր մարդու մը հետ որ անոր ամէն ըսածին համաձայն կ'երեւէր. ճարտարաւիտէսը վերջապէս չկրցաւ անոր ծայրահեղ հեղութեան տոկալ և ազազակեց. «Օ՛ն, ժխտէ բան մը, որպէս զի երկու ըլլանք»:

Խօսիլ առանց մտածելու, կը նշանակէ ձգել առանց տեսնելու:

Ընդհանրապէս թերուս մարդիկ չառ կը խօսին, և բազմահմուտ անձինք քիչ:

Լուել չգիտցողը չպիտի դիմնայ երբէք լաւ խօսիլ:

ԻՂՁՔ. Օր մը մէկը յոյն փիլիսոփայի մը կ'ըսէր թէ. «Մեծ երջանկութիւն է որ եւէ մէկուն իւր փափաքելին ունենալը»: Փիլիսոփայն պատասխանեց. «Խիստ մեծ երջանկութիւն է ունեցածով դո՛հ լինել»:

Դիողինէս կ'ըսէր մէկուն. «Աստուածներէն կը խնդրես ինչ որ քեզ աղէկ կ'երեւի. դուցէ անոնք քեզ նոյնը տային, եթէ քու ծուլութեանդ վրայ չգլծային»:

Արդիւայոս, Մակեդոնիոյ թագաւորը մեծ հարստութիւններ պիտի նշուիրէր Սոկրատայ, եթէ ուզէր իւր արքունիքը գալ, իսկ փիլիսոփայն պատասխանեց «Աթէնքի մէջ ցորենը աժան է, նոյնպէս և ջուրը, երբ մէկը պէտքեղածն ունի, խենդութիւն է մեծ բաներուն փափաքել»:

Փոկիոն, երեւելի ամենային, Անթիպատոսի մեծ նուէրները մերժեց: Նուիրատան խորհուրդ տուաւ որ դէթ ընդունի զայնա իւր օրդուց համար: Իսկ Փոկիոն ըսաւ. «Եթէ իմ տղաքներս խելացի են, իմ ունեցածովս պիտի բաւականանան, եթէ չեն, քիչ պիտի դանայդ նուէրները»:

ԽՄԲԳԻՐ. — Սիմոն Գաբամաճեան
ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ. — Արամ Աշճեան

ՏՊԱԳՐԵԱՒ. ՀՐԱՄԱՆԱԻ ՄԵՍՐԻՖԻ